πολιτισμός

Αναδιφώντας το χθες (365)

Είκοσι χρόνια μετά: Το ιώτα της καρδιάς μας ανήκει στον Ιδομενέα και στις αξίες του

■ Του **ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ***

Συμπληρώνεται αυτές τις ημέρες μια εικοσαετία από την εκδημία του **Ιδομενέα Σταυρουλάκη**. Πολλοί είναι αυτοί που τον θυμούνται παρά το μεγάλο χρονικό διάστημα απουσίας του. Βέβαια κάποιοι απ' αυτούς δεν έχουν τις καλύτερες αναμνήσεις, ιδιαίτερα οι άνθρωποι της εξουσίας, αφού ο αείμνηστος συμπολίτης δεν δίσταζε να τους κατακεραυνώνει κάθε τόσο, αγνοώντας την ψυχική του ηρεμία και το οικονομικό του συμφέρον. Οι αναγνώστες θα μου επιτρέψουν να δημοσιεύσω σήμερα ένα κείμενο που είχα γράψει τότε, την ημέρα του θανάτου του, ελαφρώς συντομευμένο. Παρ' όλη τη συναισθηματική φόρτιση, πιστεύω ότι έχει κάτι να πει, ιδιαίτερα σ' όσους δεν είχαν την τύχη να τον γνωρίσουν. Οι μοναχικοί και συλλογικοί αγώνες του παραμένουν επίκαιροι, ιδιαίτερα σήμερα που στον χώρο της οικολογίας «δεν κουνιέται κουνούπι» και οι άρχοντές μας παίζουν στο περιβάλλον παιχνίδια «εν ου παικτοίς».

«Στη βιβλιοθήκη του σπιτιού μας στο χωριό, εκεί που φυλάμε μεταξύ άλλων τα οικογενειακά λευκώματα και ενθυμήματα, διατηρούμε κι ένα χειροποίητο αλφαβητάρι των παιδιών μας. Ήταν μια ιδέα της γυναίκας μου, όταν το πρώτο μας παιδί άρχισε να προσεγγίζει την σχολική ηλικία, το έτος 1994. Ήταν τότε που η φίλη μας βιβλιοδέτης Μαρία μας έφτιαξε ένα από τα πιο «γλυκά» λευκώματα που έχουν ποτέ βγει από τα χέρια της, με σκοπό τα παιδιά μας να εισαχθούν μέσα από αυτό στον κόσμο του γραπτού λόγου. Η γυναίκα μου με τον γιο μου κατασκεύασαν υπομονετικά από γυαλόχαρτο τα 24 γράμματα της αλφαβήτου, αρκετά ευμεγέθη, ώστε ο Κωστής, κι αργότερα η Νεφέλη, να μπορούν να τα εξερευνούν με την αφή και να τα εντυπώνονται. Πάνω και δίπλα σε κάθε γράμμα κόλλησαν φωτογραφίες, ώστε τα παιδιά να συνδυάσουν τους ήχους των γραμμάτων της αλφαβήτου με τους αρχικούς των ονομάτων των φίλων, δικών μας και των παιδιών μας.

Στο **άλφα** κολλήθηκε δικαιωματικά μια φωτογραφία της **Α**λκμήνης και μια άλλη του **Ά**λμπερτ, του φοβερού σκύλου της θείας Μαρίας, που μόνο στα παιδιά μας δεν επιτίθενταν. Στο **βήτα** βρήκε θέση ο **Β**αγγέλης και η **β**άρκα του Κωστή. Στο **γάμα** μπήκαν οι **γ**ιαγιάδες Καλλιόπη και Αργυρή. Στο **δέλτα** μπήκε ο παλιός **δ**ρόμος της Ελεύθερνας, στο **έψιλον** η φίλη **Έ**ρικα και η τότε μαθήτριά μου **Ε**λευθερία και στο **ζήτα** η **Ζ**ωή. Το **ήτα** έμεινε κενό, εν αναμονή φιλίας με κανέναν **Η**λία. Στο **θήτα** μπήκε η **θ**ερμοκοιτίδα του Κωστή, που γεννήθηκε εφταμηνίτης κι αγανάχτησε να την εγκαταλείψει. Στο **κάπα** ο **Κ**ωστής, στο **λάμδα** η **Λ**ίλιαν, στο **μι** η **Μ**αρία και ο ξάδελφος **Μ**ιχάλης, στο **νι** η **Ν**εφέλη και ο **Ν**ίκος ο Κοντίνης και το **ξι** έμεινε προσωρινά (για πάντα, δηλαδή…) κενό. Στο **όμικρον**, «που φωνάζει ο» μπήκε κατά λάθος, η διευρυμένη **ο**ικογένεια των ανιόντων, που όμως «φωνάζει ι». Στο **ρο** δεν μπορούσε παρά να μπει η **Ρ**άνια, στο **σίγμα** ο **Σ**τέλιος και οι **σ**πηλαιολόγοι και στο **ταφ** ο **Τ**άσος ο Κόλιας. Το **ύψιλον** έμεινε κενό, στο **φι** βρήκε τη θέση της η **Φ**ρόσω, στο **χι** μπήκε η **Χ**ριστίνα, ο νηπιακός έρωτας του Κωστή και ο υποφαινόμενος και στο **ψι** το μοναδικό **ψ**άρι που είχα μέχρι τότε ψαρέψει και ήμουνα πολύ περήφανος γι' αυτό. Το **ωμέγα** έμεινε κενό, εν αναμονή της εισόδου των παιδιών σε κανένα **ω**δείο, προσδοκία που έμεινε, όπως και πολλές άλλες, ευγενής και απραγματοποίητη.

Δεν χρειάζεται να πω ότι τη θέση του **ιώτα**, σ' αυτό το λεύκωμα-αλφαβητάρι της καρδιάς, την κατέλαβε δικαιωματικά ο **Ιδομενέας**. Έτσι, σκέτος, χωρίς επώνυμο. Γιατί ο Ιδομενέας ήταν ένας και μοναδικός, για όλους μας, για τον μικρόκοσμό μας αλλά, απ' ότι καταλάβαμε αργότερα, και για τον μεγαλύτερο κόσμο, την κοινωνία του Ρεθύμνου. Ο Ιδομενέας ήταν, πρώτα απ' όλα, ένας άριστος μηχανικός αυτοκινήτων, και όχι μόνο. Εδώ και είκοσι ακριβώς χρόνια συντηρούσε το ηλικίας τριάντα χρόνων σαραβαλάκι 2 CV μας, αγόγγυστα, ακούραστα, με ελάχιστο κόστος, βάζοντας προσωπικό στοίχημα το να κατορθώσει το ακατόρθωτο, να διατηρεί ένα μουσειακό μηχάνημα σε κατάσταση λειτουργίας. Στα χρόνια αυτά είδα κι άλλους κατόχους αντικών να καταφεύγουν απέλπιδες στον Ιδομενέα, αλλά κι άκουσα το όνομά του ως τεχνίτη σε Χανιά και Ηράκλειο. Οι ιδιοκατασκευές και οι «πατέντες» του έρχονταν κάθε φορά να καλύψουν το πρόβλημα της ανυπαρξίας ανταλλακτικών και η επίλυση δύσκολων προβλημάτων αποτελούσε για τον Ιδομενέα προσωπικό στοίχημα. Εξυπακούεται ότι ο θάνατος του συμπαρέσυρε αυτόματα και το αγαπημένο μας, πρώτο αυτοκινητάκι… (σήμερα ζει και βασιλεύει υπό την ιδιοκτησία του Μιχάλη Βαλαρή!).

Δεν χρειάζεται να πω ότι στον χώρο της οικολογίας ήταν ο Ιδομενέας που μας εισήγαγε. Μπορεί, βέβαια, να είχα ήδη προσεγγίσει τον χώρο αυτό - το πρώτο σχετικό άρθρο μου στην εφημερίδα «Αυγή» (εικόνα) χρονολογείται από το 1977 - αλλά η προσέγγιση αυτή δεν ήταν αυτοτελής. Είχε γίνει από «μεταγραφή» από τον χώρο της επαναστατικής αριστεράς. Ήταν την περίοδο μετά τις καταλήψεις των πανεπιστημίων του 1979 και τους νεκρούς της πορείας του 1981, που μεγάλο τμήμα του «χώρου» προβληματίστηκε από τα τεκταινόμενα και μεταστεγάστηκε στην εναλλακτική οικολογία, χώρο που εν πολλοίς και δημιούργησε. Ήταν όμως μια μεταστέγαση αβαθής και, σε ορισμένες περιπτώσεις καιροσκοπική, αυτό που τότε ονομάζαμε «εισοδισμό».

Ο Ιδομενέας είχε προσεγγίσει την οικολογία από μια εντελώς διαφορετική σκοπιά, εκείνη της υγείας. Καλοπερασάκιας στα νιάτα του, όπως ο ίδιος έλεγε, δεν είχε φεισθεί κρεοφαγίας, ξενυχτιών και λοιπών απολαύσεων, συμπεριλαμβανόμενης εκείνης της θήρευσης ανύποπτων ζωντανών του θεού. Η ζωή αυτή, ή μάλλον η κραιπάλη αυτή, τον έφερε στο χείλος του θανάτου. Τον έσωσε, όπως αργότερα εξηγούσε στα παιδιά στον «Φάλκονα», ο συμπατριώτης μας καθηγητής της αφαρμάκου ιατρικής δρ. Κουμεντάκης και από τότε έβαλε στοίχημα με τον εαυτό του να μην ξαναφτάσει ποτέ πια στο σημείο αυτό. Από τότε ο Ιδομενέας πέταξε το τουφέκι και κυνήγησε το κυνήγι -αποκαλούσε τους κυνηγούς «ζωοφονιάδες» -, δεν ξανάβαλε κρέας στο πιάτο του, εξοστράκισε το αλκοόλ και ζούσε με χόρτα, όσπρια, ελάχιστα γαλακτοκομικά προϊόντα, φρούτα και ξηρούς καρπούς. Κι αν έζησε από τότε περισσότερα από είκοσι υγιή και αξιοπρεπή χρόνια, αυτό το χρωστούσε, και δεν έπαυε να το διακηρύσσει, στην υγιεινή ζωή που ακολουθούσε απαρέγκλιτα.

Από τη ζωή αυτή ορμώμενος προσέγγισε το χώρο των Οικολόγων Ελλάδας. Αργότερα δεν αρνήθηκε να κατέβει μαζί τους υποψήφιος σε βουλευτικές εκλογές και προς τιμήν του ένα τμήμα της κοινωνίας του Ρεθύμνου, ιδιαίτερα της υπαίθρου, τον τίμησε με την ψήφο της. Ο ίδιος ο Ιδομενέας, όμως, κατάλαβε κατά την προεκλογική εκείνη εκστρατεία ότι αντιμετωπίζονταν από τους πολίτες ως ένας ακόμη πολιτικός-πολιτικάντης και αυτό του αφαιρούσε την μέχρι τότε ακουστότητα που είχε στην ευρύτερη κοινωνία, μέσω των συνδιαλέξεών του και των ραδιοφωνικών του εκπομπών. Γι' αυτό και δεν ξανάβαλε υποψηφιότητα, χωρίς όμως ποτέ να κρύβει τη συμπάθειά του και να ενισχύει τον χώρο εκείνο.

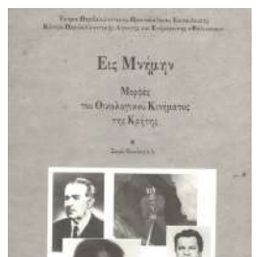

Σταδιακά η εμπειρία του τον οδήγησε σε περισσότερο εντοπισμένες λύσεις, κατά το οικολογικό «σκέψου ολικά, δράσε τοπικά». Έτσι, μαζί με τον Θωμά και την Πέτρα Pascoe, τους πρώτους βιοκαλλιεργητές στο νησί μας, ίδρυσαν τον Σύλλογο Προστασίας Περιβάλλοντος Κρήτης (NAWA Creta). Η ίδρυσή του και η εξαρχής συμμετοχή στον Σύλλογο μεγάλου αριθμού πολιτών αλλά και προσωπικοτήτων όπως ο Γιάννης Φίλης, η επέκτασή του σ' ολόκληρη την Κρήτη, η ακουστότητά του στους παρεπιδημούντες από άλλες ευρωπαϊκές χώρες στο νησί μας, η δικτύωσή του με τους Πράσινους και το αρχικό κύρος του στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενέπνευσαν αισιοδοξία στον Ιδομενέα, ο οποίος κι εκλέχτηκε παμψηφεί πρόεδρός του. Από εκεί και πέρα τα πράγματα τράβηξαν τον γνωστό ελληνικό δρόμο, των ερίδων, της ασυνεννοησίας και των μεγάλων υποσχέσεων στην αρχή και πολύ γρήγορα της ιδιώτευσης. Ο Ιδομενέας, παρότι απογοητευμένος, παρότι συγκλονισμένος από τον επώδυνο θάνατο της Πέτρας Pascoe, δεν το έβαλε κάτω και παρέμεινε μέχρι το τέλος του Συλλόγου ενεργός. Για την Petra περισσότερα μπορεί κανείς να διαβάσει στο διπλανό φυλλάδιο που εκδώσαμε στον «Φάλκονα».

Κύκνειο άσμα του Συλλόγου Προστασίας Περιβάλλοντος Κρήτης υπήρξε η προσφυγή του στο Νομαρχιακό Συμβούλιο, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο Συμβούλιο της Επικρατείας για το έργο του φράγματος των Ποταμών. Οι νομαρχιακοί σύμβουλοι, χωμένοι στην αναπτυξιομανία τους ούτε που άκουσαν τον πρόεδρο του Συλλόγου στους 14 λόγους που επικαλούνταν, μεταξύ των οποίων την αφαίρεση από το Αμάρι της καλύτερής του γεωργικής γης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση απάντησε ότι δεν επρόκειτο να χρηματοδοτήσει το έργο, κρίνοντας εύλογες τις αντιρρήσεις του Συλλόγου. Ως προς το Συμβούλιο της Επικρατείας, εκεί η μάχη χάθηκε από καθαρή έλλειψη χρημάτων: ο Σύλλογος, του οποίου και εγώ τότε αποτελούσα μέλος του διοικητικού συμβουλίου, αδυνατούσε να χρυσοπληρώσει δικηγόρους και δικαστικά παράβολα, σε αντίθεση με τους εναγόμενους, που χρησιμοποιούσαν πακτωλό χρημάτων και όχι ασφαλώς από την τσέπη τους, όπως εμείς…

Ακολούθησε ο Περιβαλλοντικός Σύλλογος Ρεθύμνου, του οποίου ο Ιδομενέας υπήρξε ιδρυτικό μέλος και πρώτος πρόεδρος. Όμως, οφείλω να το ομολογήσω αυτό, ήταν δυσαρεστημένος εξαρχής με την αναποτελεσματικότητα του Συλλόγου μας, συνηθισμένος ο ίδιος να μην αφήνει θέμα για θέμα που ακουμπούσε την οικολογία και τη φιλοσοφία της χωρίς δράση. Από την φαρέτρα του είχαν τοξευτεί αλλεπάλληλες φορές ο ανεπαρκής βιολογικός καθαρισμός του Ρεθύμνου, το ελαττωματικό δίκτυο ύδρευσης, που απαιτούσε κάθε τόσο νέες θυσίες (φράγμα Ποταμών, λίμνη Κουρνά, γεωτρήσεις Κούμων), τα σκουπίδια και οι χωματερές Μαρουλά και Αρκαδίου, τα απόβλητα των ελαιουργείων και των τυροκομείων, η ηχορύπανση που προκαλεί στην πόλη και ιδιαίτερα στους τροφίμους του Νοσοκομείου η Γιορτή του Κρασιού («η γιορτή των μπεκρήδων», όπως την αποκαλούσε), το ενεργειακό, οι άσκοπες και εκδικητικές εν πολλοίς κοπές αιωνόβιων δέντρων, τα φυτοφάρμακα και η κρεοφαγία.

Ο Ιδομενέας δεν ήταν, όμως, μόνο άνθρωπος της θεωρίας, αλλά πάνω απ' όλα άνθρωπος της πράξης. Διατηρούσε ένα ευρύτατο δίκτυο ενημέρωσης, που αφορούσε το σύνολο του νομού Ρεθύμνου και που του έδινε τη δυνατότητα να γνωρίζει τα οικολογικά εγκλήματα τη στιγμή ακριβώς που συντελούνταν και να αντιδρά με την αντίστοιχη ταχύτητα. Οι απλοί αυτοί άνθρωποι εμπιστεύονταν προσωπικά τον Ιδομενέα, στο όνομα του οποίου κι ορκίζονταν. Με τη σειρά του δεν πρόδωσε ποτέ την εμπιστοσύνη τους, καλύπτοντας, όταν ήταν απαραίτητο, τις «πηγές» του και καλλιεργώντας συστηματικά μια υγιή σχέση μαζί τους. Τις πηγές αυτές χρησιμοποίησε για δράσεις προσωπικές, μερικές από τις οποίες τον έφεραν σε άμεσες αντιπαραθέσεις, όπως στην περίπτωση των οδηγών των αυτοκινήτων αποκομιδής οικιακών λυμάτων, που «αποχέτευαν» το φορτίο τους σε καταβόθρα του παλιού τυροκομείου της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών. Δεν δίστασε, μάλιστα, να θέσει σε κίνδυνο και την ίδια του τη ζωή ένα βράδυ, όταν ο «αγανακτισμένος» από την συνεχή καταδίωξη βοθρατζής προσπάθησε να τον στριμώξει με το θηριώδες όχημά του. Το ίδιο και περισσότερο κινδύνευσε από τους σφαγείς στα Σφαγεία Ρεθύμνου, στα οποία μπήκε να φωτογραφίσει κρυφά κι εκείνοι τον αντιλήφθηκαν…

Δεν χρειάζεται να αναφερθώ αναλυτικά στην αποκομιδή και περίθαλψη των τραυματισμένων αρπακτικών πουλιών και άλλων άγριων ζώων, στην οποία ο Ιδομενέας συστηματικά επιδίδονταν, έχοντας μετατρέψει το μαγαζί του σε μια άλλη φιλόξενη κιβωτό ζώων. Το μαγαζί του υπήρξε παράλληλα κέντρο πληροφόρησης για οικολογικά θέματα και, ιδιαίτερα το τελευταίο διάστημα της αρρώστιας του, κέντρο πληροφόρησης για άρρωστους γενικά και καρκινοπαθείς ειδικά. Κι όλα αυτά χωρίς ο Ιδομενέας να έχει ιδιαίτερες γραμματικές γνώσεις αλλά με μεγάλο ατομικό αγώνα να τις επαυξήσει, ιδιαίτερα στον τομέα του γραπτού λόγου. Με τον αγώνα του αυτό είχε φτάσει σε ζηλευτά επίπεδα γνώσης, σε βαθμό που βαθιά μορφωμένοι άνθρωποι να τον συμβουλεύονται, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε επίπεδο πρακτικής και νομολογίας.

Σημαντική γι' αυτόν υπήρξε η σχέση του με τα παιδιά, τα οποία ο ίδιος δεν ευτύχησε να αποκτήσει. Είχε τη μεγαθυμία να θεωρεί τα παιδιά όλου του κόσμου ως δικά του, να τα υπερασπίζεται και να εξετάζει το κάθε ζήτημα από τη σκοπιά των δικών τους συμφερόντων. Προσέφερε εθελοντικά στον «Φάλκονα», από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας τού περιβαλλοντικού κέντρου, δεκάδες εκπαιδευτικά προγράμματα, κλείνοντας κατά τις ημέρες διεξαγωγής τους το κατάστημά του, παρόλο το οικονομικό πρόβλημα που αντιμετώπιζε, και καταναλώνοντας χρήματα εξ ιδίων για την επιτυχέστερη πραγματοποίησή τους.

Η τελευταία μάχη που έδωσε αφορούσε τους ευκαλύπτους και την αυλή κεντρικού σχολείου του Ρεθύμνου. Υπερασπίστηκε τα δέντρα αυτά ως ζωντανούς οργανισμούς με δικαίωμα ύπαρξης και ως μνημεία της φύσης, ενώ παράλληλα εστίασε την προσοχή στην περικοπή των αύλειων χώρων των σχολείων, ζωτικών για τον ηλιασμό των παιδιών, το παιγνίδι και την γενικότερη αναψυχή τους. Δεν δίστασε ν' απευθύνει ανοικτή επιστολή στους εκπαιδευτικούς του Ρεθύμνου, εγκαλώντας τους για αδιαφορία για τα παιδιά και την υγεία τους και προτρέποντάς τους να συνεχίσουν εκείνο που έκαναν οι παλιοί δάσκαλοι, να τα βγάζουν έξω από τις ανήλιες αίθουσες και να τα διδάσκουν μέσα στη φύση, κατά το δυνατόν. Στενοχωρήθηκε απίστευτα με την κατεδάφιση, με μηχάνημα σφύρας, των ιστορικών εκείνων δέντρων, αλλά και με την μικρότητα του διευθυντή του σχολείου να του υποσχεθεί θέση στην «πρώτη σειρά» κατά τα μελλοντικά εγκαίνια της νέας πτέρυγας του σχολείου του.

Γιατί, πρέπει να το υπογραμμίσουμε εδώ, ο Ιδομενέας δεν επιδίωξε ποτέ κανενός είδους προβολή. Υπήρξε στο έπακρο ανιδιοτελής και μόνο όσοι τον γνωρίσαμε από κοντά μπορούμε να γνωρίζουμε το μέγεθος της ταπεινοφροσύνης του. Η σεμνότητά αυτή του Ιδομενέα τον έκανε διστακτικό στο να αποδεχτεί και αυτή τη μοναδική ουσιαστικά τιμή που του απέδωσε εν ζωή η πόλη μας, το βραβείο Ήθους, Κοινωνικής προσφοράς και Αλληλεγγύης, το έτος 1996. Για τη σχετική βράβευση τον είχα προτείνει εν αγνοία του και χρειάστηκε να τον πιέσω φορτικά για την αποδοχή της. Με τη σειρά του ο Περιβαλλοντικός Σύλλογος Ρεθύμνου είχε την πρόνοια να τον ανακηρύξει σε επίτιμο πρόεδρό του, σε μια σεμνή τελετή μέσα στη φύση, στο φαράγγι της Πατσού.

Ο Ιδομενέας έφυγε από κοντά μας αξιοπρεπής, αρνούμενος να υποστεί ακτινοβολίες και χημειοθεραπείες, συνεπής στις αρχές του, αγωνιστής μέχρι το τέλος, σκληρός σαν σίδερο με τους καταστροφείς του περιβάλλοντος και ευαίσθητος σαν παιδί για κείνους που το σέβονται. Αγάπησε περισσότερο κι από γονέας τα παιδιά και οραματίστηκε γι' αυτά έναν κόσμο ερωτευμένο με τη φύση και τα ζωντανά της. Μαζί με όλου του κόσμου τα παιδιά αγάπησε και τα δικά μου, γι' αυτό κι εκείνα γέμισαν τη σελίδα του ιώτα του αλφαβηταρίου της καρδιάς τους με τη χαμογελαστή του φωτογραφία και τη γλυκιά του ανάμνηση…».

Αυτά έγραφα το 2005 και με άλλα λόγια επανέλαβα το 2015. Εφέτος κλείνω επετειακά, αφού «γιορτάζουμε» τον ένα αιώνα του Δημοτικού Κήπου, με μια φωτογραφία περιβαλλοντικής εκδήλωσης που είχα διοργανώσει το 1995 σ' αυτόν, για παιδιά και ενήλικες. Από μια τέτοια εκδήλωση δεν θα μπορούσε βέβαια να λείπει ο άνθρωπος που για δεκαετίες σηματοδοτούσε την οικολογική συνείδηση του Ρεθύμνου.

**** Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ. Παιδαγωγικής-Ιστορικός Ερευνητής-Συγγραφέας, strharis@yahoo.gr, 2831055031***

Η ακολουθία άρθρων «Αναδιφώντας το χθες» είναι αναρτημένη στο https://rethnea.gr/author/xarhs-stratidakhs/, ενώ τα περισσότερα από τα βιβλία του είναι δωρεάν προσβάσιμα στο https://civisrethymnensisuniversalis.blogspot.com/